

sklopu pobude so bili natisnjeni plakati z napisom *Rumunimo po nās* (Govorimo po naše). Pri tej pobudi so sodelovala skoraj vsa rezijanska društva.

Kulturno društvo Rozajanski Dum je v vseh letih delovanja s pobudami prispevalo k ohranjanju domačega narečja, gradivo pa je tako zapisano tudi za prihodnje rodove. Res je, da narečje počasi izginja, kar je seveda močno odvisno od vsakega posameznika oziroma od staršev in starih staršev. Če bo položaj v Reziji ostal takšen, kot je ali se bo celo poslabšal, bodo v dolini govorili samo še italijansko, starodavno narečje v Reziji pa bo izginilo. Edino možnost za ohranitev narečja na podlagi svojih izkušenj vidim v učenju slovenskega knjižnega jezika. Z njegovo pomočjo lahko ponovno poiščemo pot do svojega narečja – predvsem tam, kjer jezik še znajo, pa ga doma ne govorijo več. Samo z znanjem italijanskega knjižnega jezika – tako kot je to sedaj – pa je pot do narečja zaprta.

Literatura

STEENWIJK, Han: *Fondamenti per una grammatica pratica resiana*. Padova: CLEUP, 1993.

STEENWIJK, Han: *Ortografia resiana – Tö jošt rozajanskë pisanjë*. Padova: CLEUP, 1994.

STEENWIJK, Han: *Grammatica pratica resiana: Il sostantivo*. Padova: CLEUP, 1999.

STEENWIJK, Han: *Piccolo dizionario ortografico resiano = Mali bisidnig za tö jošt rozajanskë pisanjë*. Padova: CLEUP, 2005.

DAPIT, Roberto: *Aspetti di cultura resiana nei nomi di luogo. 1: Area di Solbica/Stolvizza e Korito/Coritis; 2: Area di Osoanë/Oseacco e Učja/Uccea; 3: Area di Bila/San Giorgio, Njiva/Gniva e Ravanca/Prato*. Padova: CLEUP, 1995–2008.

Ta prawä pravicä od lisicä od Rezija / La vera storia della volpe di Resia. Circolo Culturale Resiano »Rozajanski Dum«, 1997.

Ta mala dujačesa / La ragazzina selvaggia. Circolo Culturale Resiano »Rozajanski Dum«, 2004.

SLOVENSKI GOVOR V KANALSKI DOLINI¹

Slovenščina v družini

Slovenska beseda v Kanalski dolini je kljub prenekateri »črni napovedi«¹ še vedno živa, čeprav bi po zakonih, ki so bili sprejeti v zadnjih letih prejšnjega stoletja (Zakon 482, 1999; Zakon 38, 2001), morda pričakovali njeno večjo slišnost. Večdesetletno nesistematično razvijanje slovenskega jezika in njegova odrinjenost zgolj v zasebno rabo v povojnih desetletjih so močno omejili njen odmev. Skromna enourna prisotnost pouka slovenskega jezika po dolinskih vrtcih in šolah v različnih in precej okrnjenih oblikah od leta 1998 ni pomembno izboljšala podobe dolinske slovensko govoreče jezikovne stvarnosti, zagotovo pa je prispevala k uzaveščanju prisotnosti slovenskega jezika in slovenskega v tem prostoru ter k pozitivnemu odnosu do Slovenije in slovenske stvarnosti nasploh. Vsekakor je treba premišljeno nadaljevati zastavljeno delo in si za cilj zastaviti vzpostavitev rednega pouka slovenskega jezika v dolinskem šolstvu na vseh ravneh pred-, osnovno- in srednješolskega izobraževanja. Zgolj evropsko naravnana naklonjenost ohranjanju in razvijanju medkulturnosti in pluralnosti sicer lepo zveni, morala pa se bo implementirati in realizirati; tudi z izdelanimi jezikovnimi programi, ki bodo sistemsko razvijali slovenski jezik oz. ohranjali prisotnost dolinskih jezikov.

Slovenski jezik je v Kanalski dolini še vedno prisoten, ker so domačini zavezani ohranjanju lastnega izročila, pri čemer je ena pomembnih identifikacijskih prvin lokalne skupnosti ohranjanje in obvladovanje značilnih jezikovnih znanj in praks. Slovenski govori Kanalske doline se, kot potrjujejo podatki Raziskave o

znanju in rabi dolinskih jezikov med starši in učitelji/vzgojitelji otrok, ki so v šolskem letu 2004/05 obiskovali vrtce ali prvih pet razredov osnovnih šol v Ukvah, v Žabnicah, na Trbižu in v Beli Peči (Gliha Komac 2009: 81–210),² ohranjajo v dolinskih domačinskih družinah, ki poleg znanja slovenskega jezika razpolagajo vsaj še z znanjem italijanščine. Avtohtono manjšinsko domačinsko prebivalstvo s slovensko, z nemško ali s furlansko materinščino je najmanj dvojezično, pa čeprav je bila poleg italijanščine (in pozneje angleščine) v redni dolinski vzgojno-izobraževalni proces od leta 1976 vključena le nemščina (Graf 1).

Slovenskega jezika se je lokalno prebivalstvo v glavnem učilo in naučilo predvsem v družinah in na vasi. Lokalno prebivalstvo s slovensko materinščino slovenski jezik uporablja predvsem pri sporazumevanju z ožjimi družinskimi člani oz. v najožji družini (Graf 2).

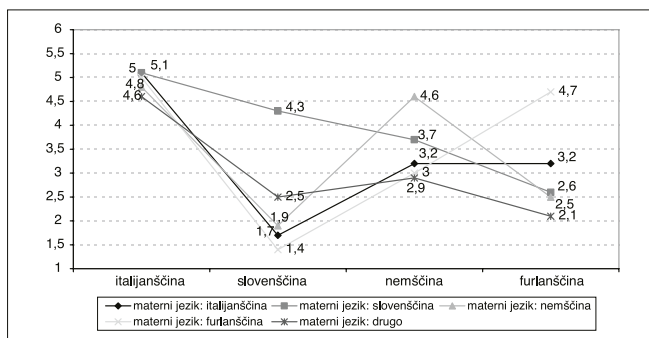
Stališča lokalnega prebivalstva do slovenskega jezika (tako do knjižne kot narečne različice) in njegovega načrtnega razvijanja v procesu rednega izobraževanja so dokaj naklonjena. O tem priča tudi dejstvo, da se že nekaj let zapovrstjo vsi starši šoloobveznih otrok odločajo za vključitev svojih otrok k pouku slovenskega jezika, če jim šole to možnost ponudijo (Graf 3).

Kot ključne razloge za znanje slovenščine so anketiranci navedli jezik sosednje države (45 odstotkov), jezik območja (38 odstotkov) in naložbo v prihodnost (17 odstotkov) (Gliha Komac 2009: 136) (Graf 4).

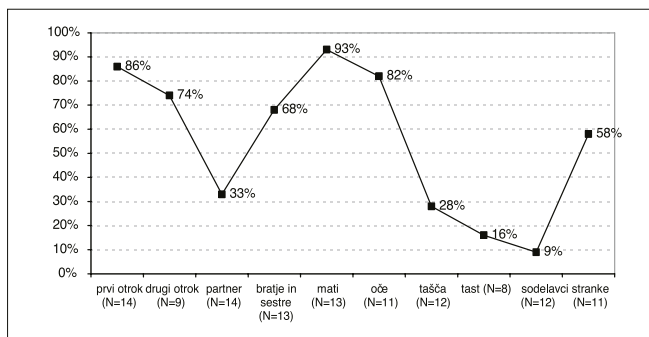
2 V raziskavi so bili zbrani podatki o pridobivanju jezikovnih znanj, aktualnih jezikovnih praksah, potrebi po znanju dolinskih jezikov za življenje v dolini oz. stališčih do dolinskih jezikov in stanju dolinskih jezikov med dolinsko starševsko in učiteljsko populacijo (Gliha Komac 2009: 81).

1 Posebna zahvala za poglobljeno branje in koristne pripombe pri nastajanju prispevka gre Rudiju Bartalothu in doc. dr. Karmen Kenda-Jež.

* Dr. Nataša Komac, dr. znanosti s področja jezikoslovja, docentka za slovenski jezik, znanstvena sodelavka, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU. 1000 Ljubljana, Novi trg 4, E-naslov: ngk@zrc-sazu.si

Graf 1: Samoocena znanja jezikov Kanalske doline glede na materni jezik
Vir: Gliha Komac 2009: 162

Graf 2: Raba slovenskega jezika glede na slovensko materinščino
Vir: Gliha Komac 2009: 118

Podobno kot pri utemeljevanju potrebe po znanju slovenskega jezika so tudi pri osmišljanju uvrstitve pouka slovenskega jezika anketiranci navedli jezik sosednje države (47 odstotkov), jezik območja (36 odstotkov) in naložbo v prihodnost (16 odstotkov).

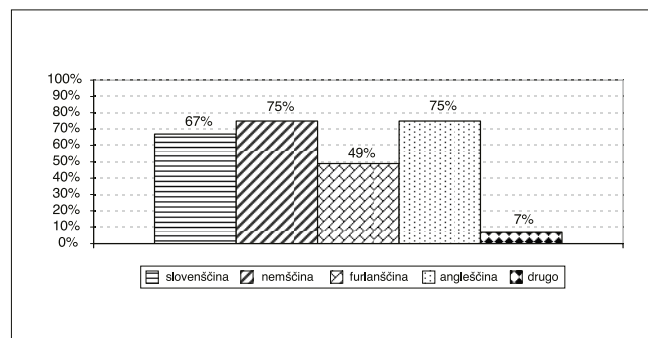
Podoba dejanskega jezikovnega znanja slovenskega jezika v vseh njegovih različicah ni spodbudna. Skrbi nizka samoocena znanja slovenskega jezika, saj neznanje slovenskega jezika izrazito izstopa tudi v primerjavi z znanjem drugih dolinskih jezikov (Graf 5).

Zbrane podatke lahko dopolnimo še s sopostavitvijo srednjih vrednosti razumevanja zapisanih in govorjenih besedil v dolinskih jezikih (Graf 6, Graf 7).

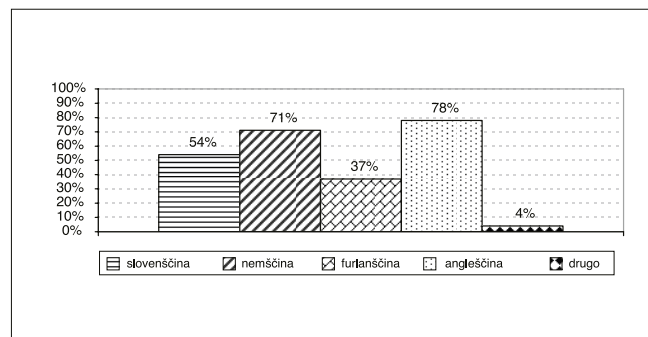
Podobno je tudi z znanjem in rabo jezikov skozi generacije (Graf 8).

V Kanalski dolini je – tako kot nasploh v slovenskih jezikovnih skupnostih zunaj dolenjsko-gorenjskega osrednjega območja – (še vedno) živa zavest o polni socialnozvrstni razvitosti slovenskega jezika. Slovensko govoreče prebivalstvo, tudi zaradi večdesetletne tradicije prisotnosti slovenskega jezika v dolinskem šolskem sistemu do leta 1919, ko je bila slovenščina za skoraj osemdeset let pregnana iz šolskih klopi, zavestno razlikuje med govorjenjem »po naše« – različico za domačo rabo – in »po slovensko« – različico za javno rabo.

Kot so povedali starši šoloobveznih otrok v šolskem letu 2004/05 (Gliha Komac 2009: 220–237), rabo domačega govora vedno spremlja izrazito čustven odnos in povezanost z zasebnimi govornimi okoliščinami:

Graf 3: Jeziki, ki bi jih poleg italijanščine morali znati prebivalci Kanalske doline
Vir: Gliha Komac 2009: 127

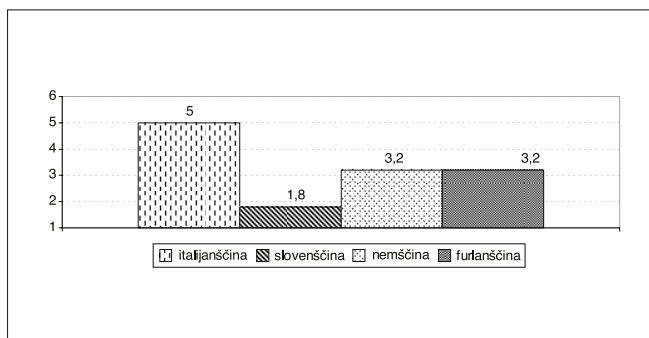

Graf 4: Jeziki, ki bi jih poleg italijanščine morali poučevati v šolah Kanalske doline
Vir: Gliha Komac 2009: 143

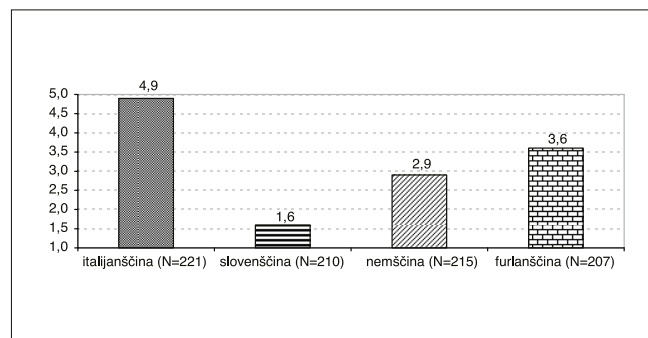
[...] doma sem zmeraj govoril slovensko, ker drugače ni šlo. Ni šlo, da bi z mamo, z očetom in z domačini govoril italijansko. Tudi s sestro sva v glavnem govorila v našem narečju, čeprav sva bila v šoli ali kje drugje. S prijatelji pa je bilo tako. S prijatelji, ki so se z mano igrali, smo bili pa tako navajeni, da smo samo v našem narečju govorili. In še zdaj, ker smo tako navajeni, še vedno govorimo v našem narečju. Ker če bi jaz govoril, no, res, ni več tako, kot prej, ko smo bili mladi, a še vedno govorimo v narečju. Bi mi bilo nerodno, če bi z njimi govoril italijansko. To je, kakor da bi jaz z mojim očetom govoril italijansko, to ni, to ni ... (Gliha Komac 2009: 223).

Tudi osrednja dolinska slovenska organizacija, Slovensko kulturno središče Planika (SKS Planika), ki od svoje ustanovitve, tj. od leta 1997, kot svoje poslanstvo prepoznava ohranjanje, razvijanje in širjenje znanja slovenskega jezika, v svoje dejavnosti vpleta raziskovanje slovenskih krajevskih govorov, zbiranje ljudskega gradiva in navad – pri čemer skuša kar najbolj sodelovati z domačini. Le tako lahko lokalno prebivalstvo prepozna slovenskost identifikacijskih prvin lastne skupnosti, posredno uzavešča prisotnost slovenskega na območju skozi čas, hkrati pa osmišlja spoznavanje, učenje in ohranjanje slovenskega.

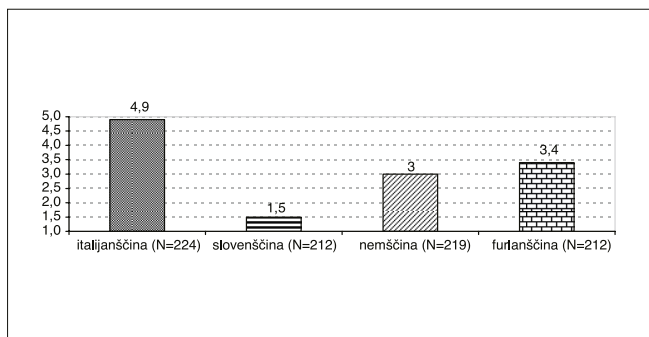
Trenutno SKS Planika enkrat tedensko po dve šolski uri in pol ponuja izbirne tečaje slovenskega jezika. Delo poteka v dveh po jezikovnem znanju in starosti ločenih skupinah po vnaprej začrtanem programu, ki podlago za razvijanje jezikovnih spretnosti vedno gradi na poznavanju lokalnega prazničnega leta in navad;

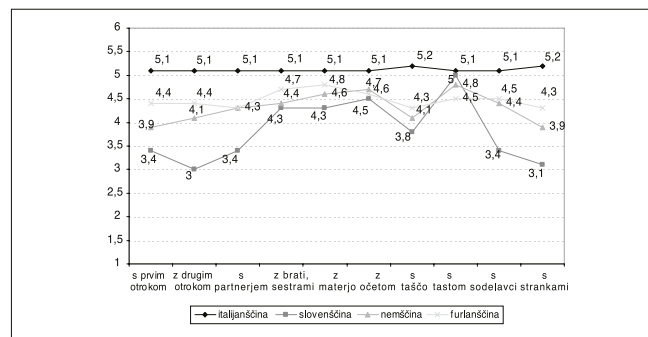
Graf 5: Srednja vrednost samoocene znanja dolinskih jezikov
Vir: Gliha Komac 2009: 159

Graf 7: Srednja vrednost samoocene razumevanja govornih besedil v dolinskih jezikih
Vir: Gliha Komac 2009: 200

Graf 6: Srednja vrednost samoocene razumevanja zapisanih besedil v dolinskih jezikih
Vir: Gliha Komac 2009: 191

Graf 8: Samoocena znanja izbranega dolinskega jezika glede na njegovo rabo pri sporazumevanju z različnimi sogovorniki
Vir: Gliha Komac 2009: 163

ključni cilj je pri otrocih uzavestiti prisotnost slovenskega v domačem okolju, jim kar najbolj pomagati pri razvijanju jezikovnih znanj in spretnosti, predvsem pa jih spodbuditi h kar najbolj suvereni in samozavestni rabi slovenskega jezika v vseh njegovih različicah. SKS Planika že od leta 1998 na različne načine sodeluje z večstopenskim šolskim zavodom Ingeborg Bachmann s Trbiža (sodelovanje pri rednem pouku na različnih starostnih stopnjah ali na izbirnih tečajih za izbrane skupine); letos tako že petič zapored od septembra osnovni šoli v Ukvah financira učiteljico slovenskega jezika, in sicer po dve šolski uri tedensko v četrtem in petem razredu.

Doslej je SKS Planika kot koordinator sodelovalo pri osmih raziskovalnih taborih, katerih rezultati so tri publikacije, in sicer *Hišna imena v Žabnicah / I nomi in vulgo delle case in Camporosso* (1999), *Ovčja vas in njena slovenska govorica / Valbruna e la sua parlata slovena* (2005) in večjezični slovensko-italijansko-nemški slovar *Shranili smo jih v bančah: Prispevek k oblačilni kulturi v Kanalski dolini* (2007). Na izid se pripravlja monografija *O umiti in v prt zaviti lobanji: Ljudska religioznost Slovencev v Kanalski dolini* (2013). SKS Planika sodeluje tudi v mednarodnem projektu *Zbor zbirk*, katerega rezultat bo interaktivna zbirka poimenovanj za različne dele oblačil v dolinskih jezikih.

V okviru SKS Planika deluje Knjižnica Salvatoreja Venosija, ki se bo v kratkem pomembno obogatila s 6.000 enotami zapuščine prof. Janeza Dolenca. Sodeluje tudi z lokalnim odsekom Glasbene matice, tj. Glasbeno šolo Tomaža Holmarja, ki v Kanalski dolini že 35 let skrbi za glasbeno vzgojo v slovenskem jeziku.

Viri in literatura

GARIUP, Mario: *Holmar: Voci che si stanno spegnendo – Raccolta di notizie sul canto e la musica degli Sloveni della Val Canale e i loro problemi etno-linguistici*. Trst: Mladika, 2005.

GLIHA KOMAC, Nataša: *Slovenščina med jeziki Kanalske doline*. Ljubljana: FDV; Ukve: SKS Planika; Trst: SLORI, 2009.

GLIHA KOMAC, Nataša: *O umiti in v prt zaviti lobanji: Ljudska religioznost Slovencev v Kanalski dolini*. Ljubljana: ZRC SAZU; Ukve: SKS Planika Kanalska dolina; Trst: SLORI, 2013.

GLIHA KOMAC, Nataša in Vera Smole(ur.): *Ovčja vas in njena slovenska govorica: Raziskovalni tabor Kanalska dolina 2003 = Valbruna e la sua parlata slovena: Stage di ricerca Val Canale*. Ukve: SKS Planika Kanalska dolina; Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2003.

KENDA-JEŽ, Karmen idr.: *Shranili smo jih v bančah: Slovski prispevek k poznavanju oblačilne kulture v Kanalski dolini = Contributo lessicale alla conoscenza dell'abbigliamento in Val Canale*. Ukve: SKS Planika Kanalska dolina; Trst: Slori; Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2007.

LOGAR, Tine: Govor Slovencev Kanalske doline v Italiji. *Slavistična revija* 19, 1971, 113–123.

ŠUMI, Irena (ur.): *Hišna imena v Žabnicah: Otroški raziskovalni tabor Kanalska dolina 1999 = Nomi in vulgo delle case di Camporosso: Stage di ricerca dei bambini Val Canale*. Ukve: SKS Planika Kanalska dolina, 1999.

Zakon 482: Določila za zaščito zgodovinskih jezikovnih manjšin = Norme regionali per la tutela della minoranza linguistica slovena, 1999.

Zakon 38: Določila za zaščito slovenske jezikovne manjšine v deželi Furlaniji-Juljski krajini = Norme per la tutela della minoranza linguistica slovena della Regione Friuli Venezia Giulia, 2001.